

Vajda János hírlapírói pályakezdése

VAJDA János hírlapírói pályája 1855-ben, a Török János szerkesztette *Magyar Sajtó*nál kezdődik, és több mint négy évtizeden át, haláláig (1897. jan. 17.) megszakítás nélkül tart. Az öregedő költő, aki úgy érzi, nem kapta meg a műve által kívánt mértékben kortársai elismerését, élete utolsó évtizedének elején így sóhajt föl válogatott prózai munkái megjelentekor: „Csöndes irtózattal és mélabúval tölt el e négy évtizeden át általam prózában írott különféle tárgyú cikkek és munkálatok *sokasága*. Mintha egy óriás piramis emelkednék előttem, melyet az ókori rabszolga munkásságával emeltem sorsom mostohaságának emlékeül. Mert bizonyos, hogy mindeme művek, igen csekély kivétellel, a *létért való küzdelem* sanyarú kényszerűségének szüleményei. Verset írtam, *nem* mikor *kedvem* — mert az volt mindig — de csak mikor *időm* volt hozzá. Prózát *kell*tem írnom, vagy akartam, vagy nem, későn, korán. E cikkek mindegyike egy-egy sírhalom, mely alá egy meg nem született költemény eszméje, hangulata, mint megannyi villi van temetve. Talán még némely verses művem is jobb lehetett volna, ha több időt, pihentebb erőt fordíthatok ezek kidolgozására . . .”¹

A VAJDÁVAL foglalkozó munkák egy része készpénzként fogadta az élete viharaiban megfáradt költő idézett nyilatkozatát, amely — s ezt nyomban látni fogjuk — pályája egészére nem lehet érvényes. „Rengeteget írt — hangoztatja RUBINYI Mózes is —, de csak azért írt, hogy — írhasson. Cikkeivel szerezte meg azt, ami az ihlet ritka perceihez a mindennapi megélhetést is alig biztosította (. . .). Vannak írók, kiknek számára a hírlapírói munkásság kitűnő iskola, témagyűjtő hely, lélektani laboratóriuma az életnek, minden költészet őforrásának. VAJDA nem ezek közé az írók közé tartozott. Mint boldogtalan szerelmén, azon is évtizedekig rágódik, mikor ír, hogy neki — írnia kell.”²

Lapozzuk át azonban költőnknek a *Magyar Sajtó*ba írt glosszáit, a *Nővilág*-ban, *Csatárban* és az általa irányított *Magyar Sajtó*ban megjelent cikkeit; olvassuk végig az 1862-es röpiratok (*Önbírálat, Polgárosodás*) sokszor igazságtalan, néha naív, de többnyire találó észrevételeit, megsejtéseit, a *Magyar Világ*ban, a *Magyar Újság*ban, *Szózat*ban napvilágot látott írásait, és rá kell ébrednünk: a fent idézettek egy, a halál felé közelítő, elképzeléseiben csalódott, önmagával, a világgal elégedetlen ember meglehetősen szubjektív megállapításai. A valósághoz BÓKA László szavai visznek közelebb: „Vajda nem tudott beilleszkedni a 'költő' szerepébe, nem tudott s nem is akart csak költő lenni.

¹ VAJDA JÁNOS: *Próza*. Bp. 1887. 9—10. l.

² RUBINYI Mózes: *Vajda János* — a hírlapíró. A *Sajtó*. 1933. ápr. 4. sz. 104—105. l.

Ehhez el kellett volna feledni pályakezdetét. Akkor mint költő lépett fel, de verse egyéniségének közéleti súlyt adott. A közvélemény asztala hiányzott neki (. . .) Minduntalan ki akart törni abból a szégyenletesen szűk körből, melybe az új világ számúzta az írókat.”³

VAJDA a nyolcvanas évek elejéig egyformán pályázik a költői és közéleti szerepre, ahogyan ezt PETŐFITől, ifjúkora példaképeitől látta (aligha a „mindennapi megélhetés biztosítása” szorította az *Önbírálat* és a *Polgárosodás* megírására vagy a *Magyar Sajtó* szerkesztésére!). „Csak” költővé a nyolcvanas évek során válik. Attól kezdve, hogy dédelgetett eszméi — többek között az öntudatos, erős magyar polgárság megteremtése — sorra csődöt mondanak, illetve valóráválásuk — érzése szerint — a távoli jövőbe tolódik ki. Ekkor válik számára nyüggé az újságírói munka, amelyet létfenntartási okokból haláláig folytatnia kell NAGY Miklós lapjainál, a *Vasárnapi Újságnál*, a *Politikai Újdonságoknál* és a *Képes Néplapnál*. Ebből az időszakból származnak a korábban idézett keserű sorok is.

Az ötvenes — hatvanas években tehát másként áll még a helyzet! Egymást követő lapjai, röpiratai, működése a *Magyar Világnál* és a *Magyar Újságnál* arról tanúskodnak: VAJDA alkotóan-alakítóan kíván beleszólni a magyar társadalom, politikai kérdéseibe: eszméit, gondolatait igaznak és közlésre érdemesnek tartja. Nem önös érdekből, hanem mert úgy érzi, tanít, segít és használ velük. Kudarc, bukás nem tudja tartósan eltéríteni szándékától. Amikor nagy becsvággal kezdett lapkísérlete, a *Magyar Sajtó* csődöt mond, azt ígéri olvasóinak: „a szerkesztő hagyván a haza megmentés nagy munkájának erősebb feladatait magánál hivatottabb hontársaira, ezentúl összes munkásságát a 'Nővilág' szerkesztése és szellemi kiállítására szentelendő.”⁴

Dehogy hagyja ő „a hazamegmentés nagy munkájának erősebb feladatait magánál hivatottabb hontársaira”. Mindez legföljebb pillanatnyi megingás nála. Ezután még súlyosabb csapások érik. Megszűnik hét éve fennálló lapja, a *Nővilág*. Röpiratai szándékát félreértik — s ebben nem kis szerepe van politikai és irodalmi ellenfelei ügyesen szervezett bojkottjának —, itthon bezárulnak előtte az ajtók. Hogy meg tudjon élni Bécsbe kell mennie, hivatalnoknak az udvari kancelláriához, bécsi tudósítónak a félhivatalos *Sürgönyhöz*, „újdonság”-nak a *Bécsi Híradóhoz*. Mégis: már Bécsből, 1865-ben a következőket írja HECKENAST Gusztávnak:

„Nem állhatom meg, hogy a hazai hangulat legújabb fordulata következtében Önnek néhány észrevételemet tudtára ne adjam és egy kérdést ne kockáztassak.

A Deák-pártnak a 'Pesti Napló'-ban nyilvánvaló magatartása, nem az én irányomat igazolja-e, amit pár évvel ezelőtt az én csekélységem merészelt hirdetni és amit ön is részben helyeselt? Részemről a fordulatot fényes elégtételnek tartom, akkori fogadtatásomért. A dolog ezen állásában mit gondol ön, nem vehetném-e fel újra az elejtett fonalat (. . .) Én azt hiszem, hogy egy és más nagyobb és felelősségem alatt szerkesztett lapnak hatalmas fő- vagy segédmunkatársa lehetnék.”⁵

³ BÓKA László: *Vajda János*. [Bp. 1941.] 85. l.

⁴ *Nővilág*, 1863. dec. 16., 24. sz. Pesti hírek.

⁵ *Vajda János összes művei*. Kritikai kiadás. Szerk. BARTA János. (továbbiakban: VKrK). 6. k. 454. l.

Ismét a küzdőtéren kíván tehát lenni, egy általa szerkesztett lap „hatalmas fő- vagy segédmunkatársa”-ként. S mindegyre — olvashatjuk — az elképzelései igazába vetett hit sarkallja. „Ha már csak kenyér kellene — írja JÓKAMnak egy, valószínűleg ugyanebből az időből származó levelében —, maradnék itt” Bécsben, „kapnék kalácsot is. De érzületem napról-napra jobban fellázad helyzetem ellen.”⁶ S aki kételkedik VAJDA vitakedve, újságírói célkitűzései újabb kivirágzásában, olvassa el a KECSKEMÉTHY Aurél szerkesztette *Bécsi Híradóban* vagy a *Magyar Világban*, 1865-ben, illetve 1866-ban megjelent írásait, tárcáit, és tapasztalni fogja, hogy költőnk elszántsága ismét a régi. Ezt bizonyítják az 1867–68-as *Magyar Újságba* írt, a kiegyezés megalkotóit szenvedélyes hangon bíráló vezércikkei is, a publicista VAJDA legjobb, legértetesebb alkotásai.

Már az 1855–56-os *Magyar Sajtóban* a magyar polgárság vagy ahogyan ő nevezi a „szegényebb középrend” ügyének szolgálatába szegődik. A középrend asszonyai és leányai számára alapítja ismeretterjesztő divatlapját, a *Nővilágot*. A *Csatárt* pedig azzal a céllal indítja meg, hogy „a nemzetnek hazaszeretben leggazdagabb osztálya: a szegényebb középrendben új olvasókat hódítson meg a lapirodalom számára.”⁷

Röpirataiban, az *Önbírálatban* és a *Polgárosodásban* a polgári rend minél gyorsabb és tökéletesebb megvalósulása érdekében még átmenti közjogi-politikai engedményekre is hajlandó Ausztriával szemben. „Legyünk polgárok, hogy magyarok lehessünk”⁸ — fogalmazza meg ismételt tanácsát 1874-ben az egész nemzet számára. KOMLÓS Aladár találó észrevétele szerint: „Azt hitte hogy van, csak szunnyad egy magyar polgárság; amelyik kész öntudatosan harcolni a magyar és az elnyomott osztályok demokratikus jogaiért. Cikkeivel ezt a szunnyadó osztályt akarja talpra szökkenteni.”⁹

SÓTÉR István VAJDA 1862-es röpirataira tett megjegyzései költőnk egész hírlapírói működésére érvényesek: „De ha Vajda röpirataiban egy 'hivatásos' politikus átgondolt, 'szakszerű' megnyilatkozását keressük, úgy aligha tudunk velük mit kezdeni. Ezeknek a röpiratoknak legmélyebb igazságai némiképp — költői módon derülnek ki. És ez nem csökkentheti, inkább emeli értékét szemünkben. Vajda koncepciója aligha éri el Eötvös vagy Kemény eszmerendszerének színvonalát, de mindig szélső indulattal kimondott igazságainak érvényét a történelem amazokénál sokkalta inkább igazolta.”¹⁰

Mindezzel VAJDA is tisztában van „Nem kapzsiság — írja egy FALK Miksához intézett levelében —, nem eröm túlbecsülése, de azon hit ösztönöz, hogy ösmervén népünk szellemét, eltalálhatom a hangot józan eszéhez, ép szívéhez s nem mérve magamat a magas politika tudósaihoz, mindazáltal, hogy képes vagyok felfogni azt (és ez céломhoz elég), mily magatartásra kell a nagy tömeget előkészíteni, hogy az fölfelé imponáljon. Ám első feladat megnyerni a nagy tömeget olvasóközönségül.”¹¹ Ez a tudatosan vállalt népművelő-népevelő szándék végig kíséri költőnket — mint látni fogjuk — újságírói működése során.

⁶ BOROS Dezső: *Vajda János levelezése*. Stud. Litt. V. Debrecen. 1967. 63. l.

⁷ Pesti Napló. 1861. márc. 31. Hirdetések.

⁸ Szózat. 1874. ápr. 2.

⁹ KOMLÓS Aladár: *Vajda János*. Bp. 1954. 100. l.

¹⁰ SÓTÉR István: *Nemzet és haladás*. Bp. 1963. 330. l.

¹¹ Vasárnapi Újság. 1897. jan. 24. 4. sz.

VAJDA kora kiemelkedő publicistái közé tartozott. „Tehát Vajda János igenis volt újságíró — emlékezik ÁGAI Adolf — mégpedig a javából.”¹² Működését olyan kortársak is értékesnek ítélték, mint KOSSUTH Lajos. „Vajda Jánost — írja — én igen tehetséges embernek tartom (. . .), kinek a M. Újság legelső, tehát legnehezebb életszaka sokat köszönhet (. . .) Én megvallom örvendének, ha a párt [a Függetlenségi Párt] őt magához csatolná; nehogy az inség miatt más pályára lépjen, midőn a politikain jeles tényezővé fejlődhetnék (. . .).”¹³ „Vajdának nincs kenyere — említi más alkalommal. — Biz én adnék neki, ha tehetném, mert nagy hasznát lehetne venni tollának.”¹⁴

VAJDA János természetesen mindenekelőtt költő volt, korának egyik legkiválóbbja, s publicisztikai írásai is elsősorban ebből a szempontból tarthatnak számot érdeklődésünkre. Politikai és társadalmi tekintetben prófétált igazságai is nagy verseiben nyerik legfrappánsabb és leghathatósabb megfogalmazásukat. A költő írja: „E cikkek mindenike egy-egy sírhalom, mely alá egy meg nem született költemény eszméje, hangulata van temetve” (l. előbb). Am ez a megállapítás is csak a vég felé közelgő, hajlott idejű ember mindent fonákjáról látó képzelődése. A valóság — főleg VAJDA élete felmenő szakaszán — éppen az ellenkezőjét bizonyítja. Cikkei, röpiratai sokszor előtanulmányai későbbi nagy verseinek (vö. Önbírálat — Lenni vagy nem lenni. VKrK 6. k. 374. l.).

Nem állják meg helyüket RUBINYI előbb idézett elgondolásai („Vannak írók, kiknek számára a hírlapírói munkásság kitűnő iskola, témagyűjtőhely, lélektani laboratóriuma az életnek, minden költészet őforrásának. VAJDA nem ezek közé az írók közé tartozott”) más vonatkozásban sem. Költőnk cikkei, jegyzetei ennek éppen az ellenkezőjét bizonyítják.

Van azonban VAJDA publicisztikai írásainak verseitől független autonóm becsé is. Értékes dokumentumai annak a törekvésnek: miként igyekeztek a középbirtokos nemesség politikai vezetőszeretét elvetett értelmiségiek a polgárosulás plebejus útját megtalálni.

Költőnk hírlapírói pályájának első szakasza a *Nővilág* megszűntével (1864. szept. 25.) lezárul. Az ellene szervezett bojkott elől VAJDA Bécsbe távozik. Amikor ismét nevével jegyzett írásokban szólalhat meg, LUDASI Mór lapjában, a *Magyar Világban* vagy még inkább a BÖSZÖRMÉNYI László szerkesztette *Magyar Újságban*: egy, sok tekintetben a korábitól eltérően gondolkodó és érvelő publicista áll már előttünk.

*

„A 'Pesti Napló' volt szerkesztője, TÖRÖK János már elutazott Bécsbe, ottani lapját 'A magyar sajtót' szerkesztendő. — Ottani segédszerkesztői lesznek FRANKENBURG Adolf, KECSKEMÉTI [!] Áurél, VAJDA János, SZÉKELY József. E mellett Pesten is fog irodát tartani, melly az itteni érdekeket vezesse, itt marad GREGUSS Ákos [!], VÉRTEY [Ernő] stb.”¹⁵

A Széchenyi-rajongó TÖRÖK eredetileg *Kelet Népe*nek szerette volna lapját nevezni, utalva SZÉCHENYI István dinasztikus érzelmeire, forradalom-ellenes-

¹² *Kortársak nagy írókról*. Bp. 1954, 1. k. 225. l.

¹³ CSABAI Tibor: *Kossuth és az irodalom*. Bp. 1961. 248. l.

¹⁴ CSABAI i. m. 249. l.

¹⁵ Vasárnapi Újság. 1855. jún. 10., 23. sz. Tárogató.

ségére. Az osztrák hatóságok azonban elvetették tervét, úgy vélekedvén, „hogy Széchenyi politikai iránya nem fejezi ki a kormány elveit olyan híven, mint ahogy Török János hiszi vagyis inkább elhitetni szeretné”.¹⁶ A magát a „politika, nemzetgazdaság, irodalom és művelődés közlönyé”-nek nevező *Magyar Sajtó* „mutatvány lapját” 1855. június 6-án bocsátja ki, 1855. júl. 1-től kezdve pedig rendszeresen megjelenik Bécsben, SOMMER Lipót kiadásában.

A főszerkesztő TÖRÖK János, a kor egyik fölöttébb ellentmondásos személyisége. A forradalom előtt az Országos Magyar Gazdasági Egyesület titkára. A szabadságharcban törzstiszt PERCEL seregében. Világos után börtönbe kerül. A *Pesti Napló* főszerkesztőjeként (1853. febr. 12.—1855. ápr. 19.) fel-emeli szavát a német telepítések ellen, lelkesen részt vesz a magyar írók segélyegyletének megalapítási munkálataiban. Több fiatal író, publicista — például VAJDA — pártfogója. SZÉCHENYI bizalmasa, munkáinak kiadója. Ám ugyanakkor mereven 1848-ellenes, ádáz ellenzője a parlamentáris kormányzatnak, és odaadó híve a konzervatívoknak. Az ötvenes—hatvanas évek fordulóján a konzervatív érdekeket képviselő *Pesti Hirnök* szerkesztőjeként, már mint a retrográduság jelképét emlegetik. GYULAI megvetéssel szól felőle, KEMÉNY és EÖTVÖS nem hajlandó együtt dolgozni vele. Még egykori munkatársa, a Törökről egyébként elismeréssel nyilatkozó FALK Miksa is azt mondja róla, hogy „politikai dolgokban merev ó-konzervatív, vallásiakban pedig meglehetősen egyoldalú volt (...)”¹⁷

A *Magyar Sajtó* jól szerkesztett újság volt. Kitűnő erőket gyűjtött maga köré. A fent felsoroltakon kívül a lapnál dolgozott FALK Miksa is, Fk jegy alatt külpolitikai cikkeket írt. TOLDY Ferenctől irodalmi tanulmányok és PHILOMOSUS álnéven „Keddi levelek” jelentek meg hasábjain. A szűkebb munkatársi körhöz ÁGAI Adolf, GREGUSS Gyula és RAB István tartozott még, de sűrűn találkozunk az egyes számokat lapozgatva EGRESSY Gábor, PAUR Iván, SIMONFFY Kálmán, SZINI Károly, SZÉNYFÜ Gusztáv stb. neveivel is.

VAJDA megindulásától fogva belső munkatársa a *Magyar Sajtó*nak. Ilyen minőségben emlékezik meg róla FALK Miksa az előbbieken idézett cikkében, és KOMLÓS Aladár is.¹⁸ Ám KOMLÓS csak színireferensi működését ismerteti. Újdonság-rovatvezetői ténykedéséről ÁGAI Adolf írásából értesülhetünk: „egyszer csak megjelent közöttünk [Vajda], hogy a Magyar Sajtó szerkesztésében részt vegyen. De csapongó lelkének szűk ez a nagy város. Körülte idegenség. Meg ami a mienk benne, csak növeli keserűségét. Visszakéredzkedik Pestre, s onnan sűrű hasábjokban dönti a híreket Török János bécsi lapjában, a Magyar Sajtó-ba”.¹⁹ A *Pesti Napló* is a *Magyar Sajtó* „újdonságrovatának írója és drámareferens”-eként mutatja be a rövid időre (1856. dec. 9.—1856. dec. 20.) munkatársai sorába lépett VAJDÁT (Pesti Napló 1856. dec. 9. 485—2068. sz. Pesti napló).

Költőnk 1855. júl. 11-én (9. sz.) jelentkezik először a „Budapesti újdonságok”-ban V jegy alatt. A V jegyet, neve kezdőbetűjét kis és nagybetűs változatában sokszor használja hírlapírói pályafutása alatt.

¹⁶ Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelezése. Bev. ANGYAL Dávid. Bp. 1925. I. k. 136. l.

¹⁷ FALK Miksa: *Egy feledésbe ment újságról*. Ország-Világ. 1888. dec. 8., 50. sz. 786—787. l.

¹⁸ KOMLÓS i. m. 74—75. l.

¹⁹ ÁGAI i. m. 225. l.

A júliusi V jegyű glosszát — amely tartalmában és stílusában is fölöttébb jellemző költőnkre — sokáig nem követik újabbak. VAJDA jegyzetei, tudósításai szeptember derekán tűnnek fel ismét a lapban, de most már — jellel. (A — jelet használja a *Pesti Napló*, a *Nővilág* és a *Csatár* újdonság-rovat írójaként is.) 1855. nov. 4-étől (105. sz.) veszi át a „Budapesti újdonságok” rovat irányítását. Ettől kezdve a glosszák, glosszázó tudósítások, hírek túlnyomórészt — jellel jegyzettek. Mindez ÁGAI Adolf emlékezésével is egybevág, aki szerint a Bécsben magát nem jól érző költő egy idő után „Visszakéredzkedik Pestre, s onnan sűrű hasábokban dönti a naphireket (. . .) a Magyar Sajtóba”.²⁰

Költőnk bécsi hírlapírói pályakezdésére tanúság a *Vasárnapi Újság* már idézett tudósítása is (l. előbb), amely mint TÖRÖK lapjának segédszerkesztőjéről tesz róla említést. S hogy Bécsben — ÁGAI tudósításának megfelelően — csak rövid időt töltött annak bizonyosságául hadd álljanak itt saját sorai: „Még 1855-ben is szinte zavarba hozta az embert a rendkívüli figyelem, mit magyarsága keltett. Több hónapot töltve ekkor Bécsben (. . .)”²¹ Tehát 1855-ben, a *Magyar Sajtó* megindulása idején hónapokat töltött csak Bécsben.

VAJDA 1855. nov. 4-től 1856. dec. végéig, a *Nővilág* megindulásáig, szerkeszti a *Magyar Sajtó* újdonság rovatát.²²

Az „újdonság rovat” — lett légyen Különfélek (*Pesti Napló*), Napi újdonságok (*Sürgöny*), Hírvásár (*Nővilág*), Hírharang (*Hölgyfutár*) a neve — fontos tartozéka volt a múlt század napi- és hetilapjainak, folyóiratainak. A nagyközönség természetesen mindenekelőtt friss híreket, pletykákat, érdekességeket várt tőle, így az sok esetben a kuriózumok gazdag tárházává vált.

Az igényesebb lapok szerkesztői azonban nem álltak meg itt. Jól kiválasztott munkatárs vagy munkatársak segítségével a jelen frisshangú reflexiógyűjteményévé fejlesztették rovatukat. A glosszairók, tudósítók az élet ütőerén tartották kezüket. Építően vagy rombolóan szólhattak bele a mindennapok politikai, társadalmi vagy művészeti eseményeinek alakulásába. Kedvelték is e rovatot a kor legkitűnőbb írói és publicistái. Mint kis forma frappáns, célbataláló fogalmazást és szinte epigrammatikus tömörséget kívánt. Tömeghatásával, tudatformáló lehetőségével pedig a többi hírlapi műfaj együttesen sem vehette fel a versenyt. (Az újdonság rovatot minden újságolvasó elolvasta!)

Ezért vállalják és végzik nagy becsvággal ebben az időszakban legjobbjaink az újdonság rovat gondozását: ARANY és GYULAI, JÓKAI és SALAMON Ferenc, ZILAHY Károly és VAJDA — hogy csak a legnagyobbakról tegyünk említést. VAJDA szerkesztőként, a *Nővilág*ban is éveken keresztül kezében tartja a vegyes rovat tudósításai, jegyzetei írását és szerkesztését. Ezt teszi ARANY is a *Szépirodalmi Figyelő*ben és a *Koszorú*ban, JÓKAI *A Honban*. ZILAHY Károly fellépésének és működésének vihart kavará hatását sohasem érthetnénk meg hírlapglosszái ismerete nélkül.

Az újdonság-rovat összeállítóját „újdondász”-nak nevezik korszakunkban. A kifejezést — írja VADNAY Károlyra hivatkozva SZILY Kálmán — „Pákh Albert csinálta a szófáragók kigúnyolására”.²³ A múlt század negyvenes éveitől

²⁰ ÁGAI i.m. 225. l.

²¹ [VAJDA János] V. J.: *Egy besorozott naplójából*. Vasárnapi Újság. 1869. okt. 24., 43. sz.

²² Pesti Napló. 1856. dec. 21., 497—2080. sz. Pesti napló.

²³ SZILY Kálmán: *A magyar nyelvújítás szótára*. Bp. 1902. 354. l.

kezdve az újságíró, hírlapíró fogalmának megjelölésére is használják a szót. Közismertebb azonban az újdonság rovat vezetőjét érteni alatta. „Hírlapi szerkesztőség tagja — olvashatjuk az egykorú meghatározást —, ki az újonnan felmerült napi eseményeket külön rovat alatt följegyzi.”²⁴ Így értelmezi kortársai többségével együtt VAJDA is, nevezvén magát „a 'Magyar Sajtó' tavali újdondászá”-nak.²⁵

Mennyit tartalmaznak a *Magyar Sajtó*ba írt glosszák, tudósítások költőnk jövőendő politikai, társadalmi, irodalmi elképzeléseiből?

Mielőtt erre érdemben válaszolnánk három szempontra kell felhívunk az olvasó figyelmét. 1. A *Magyar Sajtó*ban glosszázó VAJDA nem irányszabó tényező, hanem neki kell alkalmazkodnia a lap tőle függetlenül kialakult, vonalához. 2. A hírlap-glosszák — természetüknél fogva — tartalmilag és terjedelmileg bizonyos mértékig korlátozottak. 3. Az újdonság-rovatnak kialakult hagyományai vannak, s ezt még a legnagyobbak sem téveszthetik szem elől.

Közjogi-politikai fejtegetésekkel a *Magyar Sajtó*ba írt VAJDA-glosszákban természetesen nem találkozhatunk. Ezek nyílt vitatása a fennálló önkényuralmi viszonyok között még lehetetlen. Társadalmi, irodalmi téren kifejtett elképzelései azonban már sokat tartalmaznak későbbi, összegező röpiratai, az *Önbírálat* és a *Polgárosodás* gondolataiból.

Friss, jószemű, gyorsan reagáló és jól tájékozódó újságírónak bizonyul. Rovata hír- és glosszaanyagát igyekszik — a körülményekhez képest — igényesen megválogatni. Figyelemmel kíséri a kortárs magyar élet úgyszólván minden lényegesebb megnyilatkozását. Korhol és buzdít, de mindenkor magasra állított mérce szerint. Gazdasági, ipari életünk elmaradottságának bírálata gyakori témája írásainak. A természettudományok mostoha hazai sorsát többször is szóvá teszi. Az elméleti képzettség fontosságát, a jó szaktudományi könyvek, folyóiratok szükségességét sok glosszájában hangsúlyozza. A fejlődés irányában tett lépés értékét akkor sem tagadja, ha a kezdeményezés a kormány részéről történik (birtokviszonyok rendezése: 1856. 74. sz.; pusztai iskolák létrehozása: 1856. 170. sz.).

Az európai szintet állítja követelményként irodalmi és kulturális életünk elé. Felemeli szavát a selejtet gombamód tenyésztő „naptár-eső”, az alacsony színvonalú divatlap-áradat, a csak üzleti szempontokat szem előtt tartó könyvkiadás ellen.

Amennyire a glosszák adta lehetőség engedi, sokat és behatóan foglalkozik irodalmi kérdésekkel is. Írásai többsége azt bizonyítja: reális képe van kora irodalmi életéről. Az értéket biztos szemmel emeli ki a múltó kordivatból. ARANYRÓL, TOMPÁRÓL például általában a megérdemelt elismerés hangján szól. Vitába száll azonban Thalès BERNARD francia költő és műfordító KERTBENYHEZ írt levele egyes kitételeivel. BERNARD a kor egyik ünnepe, de nem jelentős költőnőjéről, MAJTHÉNYI Flóráról ír lelkes sorokat (1856. 45. sz.).

Nem kezd még olyan elszánt harcot ellenük, mint a *Széptani levelek* vagy az *Önbírálat* idején, de már a *Magyar Sajtó*ba írt glosszáiban is szembehelyezkedik az epigon költők, a „petőfieskedők” önképzést, múgondot lebecsülő irányával: „azon időbeli legjelesb költőink [a harmincas—negyvenes évekről

²⁴ CZUCZOR Gergely—FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. Bp. 1874., 6. k. 619. h.

²⁵ RÓMEÓ: *Pesti levelek*. Nővilág. 1857. máj. 24., 20. sz.

van szó] — jegyzi meg egyik alkalommal — egyszersmind nyelvészek is voltak — most már ez sokaknál nem csekély hátrányára a nyelvnek, egészen máskint van — az iskolapadból egyenesen s közvetlen történik az irodalomba lépés. A nyelvészettel bíbelődni egy-két öregúrnak feladata — a lángelmék azzal nem pazarolják idejüket, és így van, hogy untalan nyelvhibákkal találkozunk, s könyveikben még a helyesírás sem egy, hanem százféle.” (1856. 65. sz.).

A hírlapíró VAJDA — a *Magyar Sajtó* „újdondászaként” is — az újságírás, lapszerkesztés egyik legfőbb feladatának a népnevelést, a politikai, tudományos és művészeti ismeretek közkinccsé tételét tartja (1855. 135. sz.; 136. sz.; 1856. 7. sz.). Elkötelezettsége a „szegényebb középrend” irányában már ekkor felismerhető (1855. 136. sz.).

*

Szerkesztői pályája az általa alapított *Nővilágnál* kezdődik. A lapszerkesztés — ANGYAL Dávidtól tudjuk — olyan lehetőség volt az abszolutizmus éveiben, „melyre a legtöbb magyar író szinte lázasan vágódott. A névleges sajtószabadság idején, amikor a kormányhivatalokhoz nem férhetett, vagy nem akart férni író, amidőn képviselőnek vagy megyei tisztviselőnek senkit sem választottak, a szerkesztőség meglehetősen biztos és tisztességes hivatalnak látszott.”²⁶

KOVÁCS Ferenc szerint: „Heckenast, a *Nővilág* kiadója Vajda helyett Gyulait óhajtván megnyerni szerkesztőül, az segédszerkesztőül Zilahyt szándékozott maga mellé venni. A tervelt változás azonban elmaradt, mert Gyulai látta, hogy nem tudna — mint óhajtaná — classicus lapot szerkeszteni. Arany és Tompa, a költészet legfőbb képviselői nem akartak még megjelenni a nyilvánosság előtt; Kemény és Csengery pedig, kik már javában dolgoztak, a Pesti Naplónál voltak elfoglalva.”²⁷ Kovács nem jelöli meg értesülése forrását. Az egykorú lapokban, az említettek hozzáférhető levelezésében és életrajzaiban pedig nem találunk utalást a fent elmondottakra.

A *Nővilág* — VAJDA időről időre napvilágot látó programjai tanúsága szerint — a nőknek, még hozzá tudatosan a magyar „középrend” asszonyainak és leányainak (szerkeszthetne-e másnak lapot a „szegényebb középrend” állhatatos apostola?) szánt ismeretterjesztő hetilap kíván lenni. (Vö. az 1863. jan. 1., 1. sz. Előfizetési felhívását.) Afféle „női Vasárnapi Újság”, Cassius — ÁLDOR Imre — szavaival élve.

Első száma 1857. jan. 8-án jelent meg. „Hogyan? — kérdi visszaemlékezésében ÁGAI Adolf. — Ez az eruptív, minduntalan föllobbanó, bozontos legény a gyöngéd hölgyek szolgálatában? De ha Zuboly megtanult szelíden ordítani, sikerül ez Jánosnak is. Beütött a vállalat, s tellett boldog nyaralásra a Balaton partján.”²⁸

VAJDA hallatlan energiával veti bele magát lapja szerkesztésébe. Vers, elbeszélés, tanulmány, vezércikk, tárcalevél, színházi referátum lát tollából napvilágot, nevével, nevének kezdőbetűivel, álnévvvel, jegyekkel és jelekkel jegyezve vagy éppen névtelenül. Ír „széptani leveleket”, értekezik „A nőnem

²⁶ FALK—KECSKEMÉTHY: i. m. 1. k. 106—107. l.

²⁷ KOVÁCS Ferenc: *Zilahy Károly pályája*, Zilah. 1901. 14—15. l.

²⁸ ÁGAI i. m. 226. l.

közhasznú szakirodalmáról” és a „Gyerekirodalom”-ról. Éveken át ő készíti a több részből álló újdonságrovat híreit, glosszáit. A „Pesti hírek” írását és szerkesztését még BÚS VITÉZ [Matkovich Pál], ZILAHY Károly vagy BAJZA Jenő hathatós közreműködése idején sem engedi ki a kezéből. Ebben a rovatban többnyire csak akkor olvashatók nem tőle eredő írások, amikor a szerkesztőt betegség, más lapjainak (*Csatár, Magyar Sajtó*) irányítása vagy a politikai-irodalmi harcokban szerzett sebek gátolják a munkában.

A *Nővilágot* szerkesztő VAJDA nemcsak a műfajok sokaságát állítja publicisztikája szolgálatába, hanem a jelek, jegyek, álnevek sokféleségét is.

A különböző vegyes vagy újdonság rovatok általa írt hírei, tudósításai, jegyzetei az 1855–56-os *Magyar Sajtó*ból ismert — jel alatt jelennek meg. Több cikkét nevének kezdőbetűivel — V. J. — jegyzi (*Néhány szó — négy szem közt.* 1858. okt. 31., 44. sz.; *Gróf Széchenyi István.* 1860. ápr. 15., 16. sz. stb.).

Álnevei közül az alábbiakat használja a *Nővilágban* való működése során: *Romeó* (Pesti levelek I—XXIV. 1857. júl. 5., 26. sz. — 1857. dec. 27., 51. sz.), *Szomjas Pál* (Manna [Elbeszélés.] 1857. okt. 11., 40. sz.; okt. 18., 41. sz.), *Biz Igaz* (Bizonytalan levelek. I.—II. 1858. jan. 3., 1. sz. — jan. 17., 3. sz.), *Kiáltó szó* (Dalárok és műkedvelők. 1858. jan. 31., 5. sz.; Gyermekirodalom. 1858. febr. 7., 6. sz.), *Hajdani* (Halálos baj. [Elbeszélés.] 1858. aug. 22., 34. sz.; aug. 29., 35. sz.; szept. 5., 36. sz.; szept. 12., 37. sz.; szept. 19., 38. sz.), *N. N.* (Balaton-Füred. 1860. júl. 29., 31. sz.), *Magyar Miska* (Újságlevél. 1861. jan. 1., 1. sz.), később: *M. M.* (Újságlevél. 1861. jan. 15., 2. sz. — márc. 15., 6. sz.), *A törtéti dohányos* (Vasárnapi levelek I—II. 1864. júl. 31., 31. sz. — aug. 14., 33. sz.).

A szerkesztő így határozza meg lapja célkitűzését: „Azon hitben, miszerint elérkezett legkésőbb ideje annak, hogy magyar hölgyeink irodalmunk fontosságát belátva, a párizsi és egyéb külföldi idegen 'zsrnálok' helyett végre kivétel nélkül — szépirodalommal egybekapcsolt magyar divatújságot járassanak — megindítjuk lapunkat (. . .) Egyszóval legfőbb törekvésünk volt és marad: korszerű magyar divatlapot adni a hölgyközönség kezébe, mely míg egyfelől kimerítő ismeretet, hű képet, magyarázó tudomást ad a nagyvilág divatteréről, másfelől a magyar hazai szépirodalom s művészet megismerésében is lelkiismeretes, hű útmutatója legyen, s mindazon honi közügyekről is értesítést adjon, melyekről minden igaz magyar honleánynak tudomással bírnia kell.”²⁹

Hogy melyek azok a „külföldi idegen zsrnálok”, amelyekkel szemben a szerkesztő lapjával, a *Nővilággal* versenyre kelni próbál, azt röpiratából, az *Önbírálatból* tudjuk meg: „a német 'Gartenlaube' című hason tartalmú és irányú lapnak 120 000 mond százhuszezer előfizetője van, ezenkívül a 'Familienblätter' nyolcvanezer, a 'Bazar' hetvenezer sat. előfizetővel bírnak (. . .), aki előtt e roppant összegek mesésnek tetszenek, annak számára megjegyezzük, hogy csak a 'Bazarra' egy pesti könyvtárúsnál (Hartleben) négyszázon felül előfizetnek, hozzágondolva a többi könyvtárúsnáli megrendelést, egy német divatlapnak magában Pestben nagyobb számú előfizetője van, mint összevéve minden magyar divatlapnak!”³⁰

A divatképeket, szabásmintákat is tartalmazó folyóiratok, az ún. irodalmi divatlapok, a tizenkilencedik század első felének egyik Európa- és országszerte kedvelt lapfajta képezték. Virágkoruk hazánkban az 1840-es évekre esik (*Regélő Pesti Divatlap*, ill. *Pesti Divatlap, Életképek, Honderú*). Népszerűségük az 1850-es évektől Európán szerte csökken. Új lapfajta, az ún. „családi lap”

²⁹ *Nővilág.* 1858. dec. 26., 52. sz. Előfizetési felhívás.

³⁰ *Önbírálat.* 1862. VKrK. 6. k. 59. l.

lesz az olvasóközönség legkedveltebb olvasmánya, előbb a német nyelvterületen, később Közép-Európa szerte. A „családi lapok” (Familienblätter) — legjellegzetesebb példányaként az Ernst KEIL által Lipcsében, 1853-ban létrehívott *Die Gartenlaube*-t (Illusztriertes Familienblatt) említhetjük — ismeretterjesztő orgánumok kívántak lenni. Ennek megfelelően a szépirodalom mellett a legkülönbözőbb tárgykörből merítették írásaikat, népszerű, mindenki számára érthető módon, gazdag képanyaggal és mégsem a színvonal rovására menőn. A kezdetben divatképeket, szabásmintákat is közlő „Familienblätter”-ek közül a *Die Gartenlaube* és az *Österreichische Illustrierte Familienblätter* már szakított ezzel a hagyománnyal, annál nagyobb figyelmet szenteltek viszont a családi élet erkölcsi és gyakorlati problémáinak (időnként „Kinderspiele” címen színes, népszerűsítésre szánt gyermekjátékokat ábrázoló képeket is tartalmaztak). Hazai lapjaink közül a *Vasárnapi Újság* élt legszerencsésebben gyakorlatukkal, legjobb napjaiban felül is múlva őket.

Az irodalom és a divatlap útja az 1850-es évektől egyre határozottabban szétválak a külföldi, főként német sajtóban. Jó példa erre a Berlinben, 1855 óta megjelenő *Der Bazar* (Illusztrirte Damen Zeitung). A *Bazar* már elsősorban divatlap, csupán melléklete, a „Beilage zum Bazar” közlő verseket, elbeszéléseket és a nőírók érdeklődésére számot tartó cikkeket.

Sajtóéletünkben az ötvenes években még a divatlapok a legolvasottabb irodalmi folyóiratok. Az említett változás nálunk csak a következő évtizedben megy végbe. A *Pesti Hölgydivatlapban* (1859–1873) már a divat problémáin van a hangsúly az irodalommal szemben.

Költőnk szemlátomást a *Gartenlaube*-hoz hasonlóan szeretne volna a *Nővilágot* szerkeszteni. A kezdet mindenestre erre vall, s ilyen irányba ösztönözhetette a nemrég indult *Vasárnapi Újság* nagy sikere is. A *Nővilág* azonban — ha értékesebb is volt azonos szándékú laptársainál — nem tudott, s talán még nem is akart az irodalmi divatlapok immár több évtizedes hagyományaival gyökeresen szakítani.

VAJDÁT természetesen nem kizárólag a német hetilapokkal való verseny ösztökéli lapjának megindításakor. Bár a „középrend”, a polgárság idegen anyanyelvű, de magyar műveltségű asszonyainak, leányainak magyarrá tétele is jelentős teret kap terveiben. Ezen túlmenőleg azonban — SZÉCHENYI tanítványaként — nagy jelentőséget tulajdonít a nők társadalmi szerepének. Tanulmányt szentel annak a problémának: „hogyan s miképpen múlhatnák fölül hölgyeink jelennel a férfiakat legmagasabb erényeink, a hon és művelődés szeretetében?” (*Néhány szó — négy szemközt*. 1858. okt. 31. 44. sz.) A műveltség terjedésének pedig — a liberalizmus neveltjeként — rendkívüli jelentőséget tulajdonít, adott esetben nemzetünk életbemaradását és virágzását. „Egyedüli mentsvárunk — írja az *Önbírálatban* — a művelődés, a polgárosulás. Tegyük legelsőbb és főbb gondunk tárgyává a polgárosuló műveltséget s előhaladást társadalmi és szellemi téren — ez biztosítandja nemzeti-ségünket.”³¹

A szerkesztő tehát ennek megfelelően kezd programja megvalósításához. Az ismeretterjesztő írások sorában, VAJDA az irodalom népszerűsítését — amely szerinte egyébként is a műveltség egyik fontos pillére — vállalja magára. „Miután pedig — írja — jelenben nálunk a szépnek szépirodalom

³¹ *Önbírálat*. VKrK 6. k. 40. 1.

pártolása olyan nagymérvű, hogy a rögtöni hatás és anyagi siker elérésére legbiztosabbnak látszik valamely szépmű fogantatásában a nők ízlésére, képzeletére számítani: — ennél fogva szerfölött fontos és szükséges feladatnak tarthatjuk a honi szépnem úgynevezett aestheticai, s illetőleg: nem csupán egyéni tetszés, de szorosabb szabályokhoz ragaszkodó aestheticai képzettségét, helyes műitéletét minél magasabb fokra fejleszteni.”³²

VAJDA *Nővilágban* írt cikkei legtöbbjében (*A szépről a szépekhez, Arany János, Ez új esztendőben, Villequierben, Néhány szó — négyszemközt, Széptani levelek* stb.) irodalmi, esztétikai kérdéseket állít vizsgálódásai fókuszába. Ezek az írások, amelyek mindig a nőkhöz szólnak, s valamely általános elvből kiindulva kezdődnek, kitűnő alkalmat nyújtanak szerzőjüknek sajátos, a KEMÉNY—GYULAI csoporttól mindegyre távolodó irodalmi-esztétikai elvei kifejezéséhez. Ám VAJDA bontakozóban levő elgondolásait nem kizárólag cikkei, tanulmányai tartalmazzák. Számos elképzelése elődjét vagy éppen végső megfogalmazását — nála csakúgy mint ZILAHY Károlynál — tekintélyes számú glosszáiban, jelesül a *Nővilágba* írottakban találjuk.

A szerkesztő elgondolásait nem tudta maradéktalanul megvalósítani lapjában. Nem tudta mindenekeelőtt azért sem, mert irodalmi-esztétikai elvei nem voltak következetesen végiggondoltak, nagyobb szerep jutott bennük az ösztönösségnek, mint a tudatosságnak. A politika szírenhangjai is mindegyre csábították később a laptól (*Csatár, Magyar Sajtó*). A kiadó pedig a *Nővilág* arculata kialakításánál szemlátomást jobban ügyelt az üzleti érdekre a szerkesztő népművelő programjánál vagy irodalmi vezéri ambíciójánál.

A közel nyolc évig fennállt *Nővilág* költőnk számos művét: versét, elbeszélést, cikkét és jegyzetét tartalmazza. Bontakozó költői világának alakuló irodalmi-esztétikai elveinek éppen úgy fontos dokumentuma, mint politikai gondolkodása változásainak, személyes irodalmi vagy politikai kapcsolatainak.

VAJDA mellett állandó munkatársak dolgoznak a lapnál, s többnyire segédszerkesztője is van. Elsőként DALMADY Győző (1836—1916), a század második felének tehetségben nem gazdag, de annál szorgalmasabb költője működik ilyen minőségben. (Mindezt KOVÁCS Ferencről tudjuk, ő említi DALMADYt a *Nővilág* segédszerkesztőjeként.)³³ 1857-ben VAJDA után tőle jelenik meg a legtöbb vers a *Nővilágban*, s munkásságának más nyomai is észlelhetők (elbeszélés, fordítás). ** jellel jegyzett tudósításai, glosszái 1857. máj. 31-én tűnnek fel először a hazai eseményekről számot adó „Társaséleti és szépműi szemlé”-ben, a külföldön történetekhez megjegyzéseket fűző „Nagyvilág kis krónikája” elnevezésű rovatot továbbra is VAJDA írja és szerkeszti.

DALMADY ** jelű írásai e számtól kezdve többször szerepelnek a „Társaséleti és szépműi szemlé”-ben. Íratlan szabály lesz ez időtől fogva a *Nővilágnál*, hogy a tárca-rovatok összeállításában szerepet játszó munkatárs, aki többnyire a lap segédszerkesztője is egyben, megkülönböztetésül a — jelű szerkesztőtől ** jellel jegyzi írásait. Így van ez BÚS VITÉZ és BAJZA Jenő közreműködése idején is, a * jelű ZILAHY Károly lesz majd az első kivétel.

1857-től dolgozik a *Nővilág* munkatársai sorában BÁRÓ JÓSIKA Júlia (JÓSIKA Miklósné, PODMANICZKY Júlia 1822—1893), a Brüsszelben emigrációban élő JÓSIKA Miklós regényíró felesége. JÓSIKA Júlia divattudósítóként kezdi mű-

³² *Széptani levelek*. *Nővilág*. 1861. febr. 15., 4. sz.

³³ KOVÁCS Ferenc i. m. 13. l.

ködését, utóbb azonban elbeszéléseket, cikkeket is ír. BARLA Gyula szerint „alighanem” ő volt a lap „legjobban csalogató érték”-e.³⁴ JÓSIKA Júlia írásai 1861-ig szerepelnek a *Nővilág* hasábjain.

„Szerencsések voltunk — írja a szerkesztő — ez általánosan kedvelt írónkat e rovat rendes vitelére megnyerni”, amikor 1857. ápr. 26-án (16. sz.) BEÖTHY László (1826—1857) a „Tárcalevelek”-re átkeresztelt „Pesti élet” közleményeinek írását átveszi. Nem sokáig. A népszerű, főként humoreszkjeivel nagy sikert arató BEÖTHY máj. 20-án váratlanul meghal és jún. 7-től (22. sz.) ismét új „tárcász”-a van a lapnak, SZÉKELY József (1825—1895), a petőfieskedők népes táborának az átlagos szintnél tehetségesebb költője. Ám mindössze néhány számon keresztül. 1857. júl. 5-én (26. sz.) a „Pesti levelek”-ben ROMBÓ alias VAJDA jelentkezik levélírássra, megállapítván, hogy a *Nővilág* szerkesztője balszerencsés tárcáíróival, „szegény Beöthy meghalt, Székely József úr pedig — mint komoly ítésez, hasonló a nehézlövassághoz, mit futári, nyargonci értelemben használni taktikátlanság.”

DALMADY Győző segédszerkesztőségét csak gyér adatokra építve tudtuk bizonyítani, BÚS VITÉZ — MATKOVICH Pál esetében azonban sokkal könnyebb a dolgunk. Őt VAJDA említi, és nem is egy alkalommal „lapunk szorgalmas munkatársa és segédszerkesztője”-ként (1858. nov. 7., 45. sz. Hírvásár. Budapest; 1859. júl. 10., 28. sz. Pesti Hírek), sőt „lapunknak több éven át szorgalmas munkatársa”-ként (1861. ápr. 7., Pesti hírek).

MATKOVICH Pál (1836?—1887), aki BÚS VITÉZ néven megjelent humoros írásai kapcsán vált a múlt század hatvanas—hetvenes éveiben kedvelté, 1858. február 7-én (6. sz.) jelentkezik először a „Hírvásár” „Belföld”, „Külföld” rovatában ** jelű íásaival (a ** jel ezúttal már BÚS VITÉZT jelöli. DALMADY azonos jelű írásai 1857. aug. 23-a — 33. sz. — óta eltűntek a lapból. Azóta VAJDA [—] állította össze a korábban DALMADY által szerkesztett rovatot is).

1858. febr. 6-tól mindinkább gyakorlattá válik, hogy VAJDA írja a „Hírvásár” rovat „Budapest” alrovatát, BÚS VITÉZ pedig a „Belföld” (ez adott esetben a vidéket jelenti) és a „Külföld” híreit, tudósításait. 1860-ban az év legnagyobb részében BÚS VITÉZ állítja össze a lap valamennyi újdonság rovatát, gondozásába véve még a „Színházi szemlé”-t is. ** jelű írásai 1861. jan. 15-től tűnnek el végleg a *Nővilágból*. Nemsokkal később, 1861. ápr. 6-án megindítja kerészéletű élclapját, a *Fekete Levest*.

Rövid ideig bécsi levelezője is van a *Nővilágnak* (1860. nov. 4-től, 40. sz.) ÁLDOR Imre személyében, az „Eredeti divatjelentés”-t pedig a pályakezdés küszöbén álló HECKENAST-BAJZA Lenke (1839—1905), a kiadó felesége veszi át JÓSIKA Júliától, aki továbbra is „az eddigi arányban állandóan érdekesíteni fogja külön tárgyú cikkeivel lapunkat” (1860. ápr. 29., Pesti hírek).

1861. máj. 1-től (9. sz.) új, eddig nem ismert jel (*) alatt látnak napvilágot a „Pesti hírek” tudósításai (Vajda ápr. 4-e óta a Csatárnak is szerkesztője). A * jel mögött ZILAHY Károly rejtezik. Ezt a jelet használja a POMPÉRY János szerkesztette Magyarország „Újdonságok” rovatának munkatársaként is (vö. Egy nevelésbarát: Erkölcsi veszély és fagyos kezek. Tanodai Lapok, 1861. febr. 7., 6. sz.; ZILAHY Károly: Nyílt szó a „Tanodai Lapok”-ról. Magyarország, 1861. febr. 22., 44. sz.).

³⁴ VKrK 1. k. 295. 1.

ZILAHY tulajdonképpen nem új ember a *Nővilágnál*. 1857 óta fűzi szorosabb-lazább kapcsolat a laphoz. Levelei, tudósításai Zilahról, Kolozsvárról KELEN, K-n, R.L. [rendes levelező] aláírással szinte a kezdettől fogva olvashatók. Később versekkel, fordításokkal, elbeszélésekkel és tanulmányokkal szerepel a lap hasábjain. Működése főként 1861-től élénkül. Valószínűleg a *Nővilágnál* való fokozottabb igénybevételével is összefügg a Magyarország szerkesztőségéből való kiválása (vö. Magyar Sajtó. 1861. júl. 11., 158. sz.).

1861. júl. 1-től ismét más, ** jelű munkatárs veszi át a „Tárca” összefoglaló néven szereplő rovatok (Pesti Hírek, Vidék, Vegyes, Szemle stb.) szerkesztését. Szept. 15-étől (18. sz.) ugyan újfent Vajda (—) készíti a „Pesti hírek” közleményeit, glosszáit. A ** jelű „újdondász” azonban továbbra is a lapnál marad. 1862. júl. 16-tól ő írja a „Vidék” és a „Vegyes tudósítások” híreit, jegyzeteit. Az év utolsó negyedétől kezdve pedig már az egész „Tárca” az ő kezén van.

Kit fedhet a ** jel? BÚS VITÉZT semmi esetre sem. Róla már 1861 tavaszán múlt időben beszélt VAJDA (l. előbb), s most is „lapunk egykori munkatársa”-ként emlegeti (1862. febr. 20., 5. sz. Pesti hírek). A ** jelű munkatárs — főleg ha figyelembe vesszük, hogy 1862 második felétől mind nagyobb szerepet kap a lapnál — csakis BAJZA Jenő lehet. Mindez egybe vág MAHOTKA Jenő megállapításával is: „Amikor Vajda a politikai élet fellendülésével a Csátár-t, majd a Magyar Sajtó-t szerkeszti a N[ő]v[ilág] szerkesztése teljesen átcsúszik Bajza Jenő kezébe (. . .)”.³⁵ 1863. jan. 1-től pedig ténylegesen is a főmunkatárs BAJZA Jenő szerkeszti a lapot.³⁶

ZILAHY természetesen 1862-ben is tevékenyen részt vesz a *Nővilág* munkájában. Versei, tanulmányai időről időre olvashatók a lap számaiban, * jelű jegyzeteivel gyakran találkozunk a „Tárca” rovatban. VAJDA „munkatársunk”-ként emlegeti (1862. aug. 30., 24. sz. Pesti hírek). Még aktívabbá válik szereplése testi-lelki barátja, BAJZA Jenő szerkesztősége idején, 1863-ban. Sokszor az egész „Tárca”-t egyedül ő írja és állítja össze, máskor BAJZA Jenővel közösen. BAJZA most többnyire a (b.)-t használja írói jegyül. ZILAHY főként 1863. febr. 16-tól (4. sz.) a * jelet cserélgeti a (z.) jeggyel. Rajtuk kívül — náluknál természetesen jóval korlátozottabb mértékben — más, különböző jelek mögé rejtezett tudósítók is szerepelnek az említett rovatban.

ZILAHYtól származik az a „Szász-nemzetséget” csipkedő írás is, amelyet irodalomtörténeti köztudatunk³⁷ eddig VAJDA János rovásán tartott számon: „*Rimek. Tegnap a Széchenyi ligeten sétálgatva és a „Koszorú”-ról gondolkodva, eszmetársulat útján következő rímekre bukkantunk: Apa, kapa, bátor, gátor, Andor, kalandor, daru, saru, Apor, kapor, ökor, gyötör, botló, kotló stb., melyeket ajánlunk Szász Károly, Szász Béla, Szász Gerő, Szász Péter, Szász Tuhutum stb., stb. fáradhatatlan buzgalmú szászaink figyelmébe: értelem nincs ugyan bennök, de rímelnek elől-hátul, keresztül-kasull! csináljanak rigmust belőle!” (*Nővilág* 1863. márc. 16., 6. sz. Pesti hírek.)

ZILAHY írói jelén (*) kívül más bizonyítékunk is van. A *Nővilág*ot 1863 végén újjászervező VAJDA levélben fordul SZÁSZ Károlyhoz és verset kér tőle lapja számára: „Te akkor is jó barátom voltál, mikor legtöbb ellenségem

³⁵ *Szépirodalmi folyóirataink története az abszolutizmus korában*. Bp. 1934, 23. l.

³⁶ *Nővilág*. 1863. jan. 1. 1. sz. Pesti hírek. ill. 1863. júl. 1., 13. sz.

³⁷ KOMLÓS i. m. 123—124. l.

volt (...) de a patvarba, hová térék félre? azt mondani akaró, hogy te mindenestre most is jó barátom vagy, s ha vészben mellettem álltál, most se hagysz el a gyászban, melyet Isten, ember, és természet, hitelező, uzsorás, doktor, betegség, adósság, halál, börtön, német és magyar, tudja hány-féle elem összeesküvése idézett elő (...)." (1863. dec. 17. OSzK Kézirattár.)

És Szász Károly bizonyosságát adta, hogy jó barát maradt. Jó barát, értője és tisztelője VAJDA költészetének egész életén keresztül.³⁸ A *Nővilág* 1864. jan. 1-i (1. számában ott olvasható verse (Oh szép ...), amit a szerkesztő kérésére küldött. VAJDÁT rendkívüli módon meghatja Szász Károly kiállása. Annál is inkább, mert a Csatárban ARANY János ellen intézett szerencsétlen kirohanásai miatt,³⁹ amely „az írók közt általában s különösen a Sz. Figyelő munkatársai közt megbotránkozást keltett”⁴⁰ állandóan éreznie kellett a körülötte meggyült hidegséget.

Meghatódottságának beszédes dokumentuma a Szászhoz küldött szerkesztői üzenet: „Szabadszállás [Szász Károly 1863 óta szabadszállási református lelkész. Vö. Sürgöny, 1863. márc. 19., 64. sz. Napi újdonságok]. Jólesett nem csalódnunk. Ép kedély, erős lélek nem sérül meg gyógyíthatatlanul egy kis tréfától. Kimondja, ami a szíven van, visszaadja a vágást, de nem duzzog. Szent a békesség. Aztán meg nem is közvetlenül tőlünk eredtek!!!] — No de csakhogya vers megérkezett! Boldog új esztendőt” (*Nővilág*. 1864. jan. 3., 1. sz. Galambposta).

„Aztán meg nem is közvetlenül tőlünk eredtek” ... mint ahogy ZILAHY jelét (*) viseli az a glossza is (1863. márc. 16. Pesti hírek), amely „a 'Koszorú' című professor-lap"-ot fricskázza meg BAJZA Jenő Zách Felicián-drámájának negligálása miatt és amelyet szintén VAJDÁÉNAK⁴¹ vagy BAJZA Jenőének⁴² szokás tulajdonítani, holott közismert, hogy ZILAHY volt az, aki eget-földet megmozgatva küzdött barátja drámája elismertetéséért, illetve sikeréért.⁴³

1863. okt. 1-től ismét VAJDA veszi kezébe a *Nővilág* kormányrúdját (*Tudomásul*. 1863. okt. 1., 19. sz.) s ami legfeltűnőbb: BAJZA Jenő és ZILAHY Károly írásai ettől kezdve többé nem olvashatók a lapban. BAJZA ugyan nem sokkal később (okt. 28.) meghal. Halála fölött — ebben BAJZA Józsefnek⁴⁴ igaza van — meglehetősen kurtán tér napirendre VAJDA: „Bajza Jenő, lapunk volt főmunkatársa, múlt hó 28-án hirtelen és váratlanul, élete virágkorában, huszonharmadik évében, meghalálozott. Nagy reményeket vitt kora sírjába — béke hamvaira!” (1863. nov. 1., 21. sz. Pesti hírek.)

Nem jár különbul ZILAHY sem. 1864. máj. 16-án bekövetkezett halálát rövid hírecske adja tudtul csupán: „Irodalmunknak ismét nevezetes halottja van. Zilahy Károly, egyike legtanultabb s legmunkásabb fiatal íróinknak, életének alig 26-ik évében, pünkösöd első ünnepe délutánján, hirtelen meghalt. Még délben íróasztalnál dolgozott, s két óra múlva már — szaggató kínok után — bevégezé tevékeny pályáját. Temetése dísszel és nagy részvét mellett f. hó 18-kán ment végbe. Béke hamvaira” (1864. máj. 22., 21. sz. Pesti hírek).

³⁸ KOMLÓS i. m. 153. l.

³⁹ KOMLÓS i. m. 120—123. l.

⁴⁰ KOVÁCS Ferenc i. m. 38. l.

⁴¹ KOMLÓS i. m. 123. l.

⁴² BAJZA József: Bajza Jenő Irod. tört. Közl. 1909. 42. l.

⁴³ BAJZA József i. m. 42—43. l.

⁴⁴ BAJZA József: i. m. 46. l.

Ennél mindenestre többet érdemelt volna az a ZILAHY Károly, aki VAJDA működésének egyik első, értő méltatója volt, s aki oly híven küzdött a mester elveiért a *Nővilágban*, *Magyar Sajtóban* egyaránt.

Nézeteltérés támadt volna VAJDA és fegyvertársai között? Tényekkel nem tudjuk bizonyítani. A közhelyekre épült nekrológok azonban elgondolkozttatóak, valamint az a körülmény is, hogy BAJZA Jenő kiválta után ZILAHY Károly többé sem névvel, sem jellel jegyzett írással nem szerepel VAJDA lapjában. BAJZA és ZILAHY távozta után a lap megszűntéig a szerkesztő írja és állítja össze a „Tárca” valamennyi rovatát.

„Lapunk szerkesztőségében — olvashatjuk 1864 tavaszán a Pesti hírek-ben — örvendetes mozgalmat vagyunk szerencsések előjelezni (...) Oly erők csatlakoztak hozzánk állandó munkatársakul, kiknek működéséhez szerény lapunk érdekességének nem kevesb, mint teljes megkétszerezését bizton reméljük (...) Tisztelt új munkatársaink szerénysége megtiltja nekünk a névleges bemutatást, egyébiránt azt magunk is fölöslegesnek találjuk, miután úgy vagyunk meggyőződve, hogy a kegyes olvasónők a kellemes élénkség okozóit anélkül is fölismerendik” (1864. ápr. 17., 16. sz.). 1864-től kezdve mind többször találkozunk fiatal íróink, publicistáink közül BERCZIK Árpád, TOLDY István, TOLNAI Lajos stb. neveivel a *Nővilág* egymást követő számaiban.

Számba véve a *Nővilág* íróit, állandó munkatársait, megállapíthatjuk, hogy egy-két kivételt nem számítva, irodalmi és sajtóéletünk derékhadá dolgozik a lapba. Távolmaradnak tőle a KEMÉNY Zsigmond és GYULAI Pál körül szerveződő irodalmi csoportosulás tagjai. GYULAINAK az első két évfolyamban jelenik meg egy-egy verse, ARANY és TOMPA költeményei más kiadványokból való átvételek. 1862-től fogva JÓKAI elbeszélései is eltűnnek. SZÁSZ Károly az, aki mindvégig megőrzi jó kapcsolatát a *Nővilággal*. Nem több hát, mint propaganda fogás az 1860-as előfizetési felhívásnak az az ígérete: „Lapunk szép-irodalmi tartalmát illetőleg, legjelesb íróinktól közlendünk a jövőben is dolgozatokat” (1860. jan. 1., 1. sz.)

VAJDA pedig számított a legkiválóbbak közreműködésére, mint ezt KEMÉNY Zsigmond és GYULAI Pál esetében is láthatjuk. (1857. okt. 4., 39. sz. Hírvásár.; ill. 1857. máj. 16., 20. sz. Társaséleti és szépműi szemle.)

Amikor pedig biznysággá válik, hogy irodalmunk legjobbjai, főként lírikusaink nem vetekednek verseiknek a *Nővilágban* való elhelyezéséért, s ez a lap irodalmi színvonalának alakulását és VAJDA szerkesztői célkitűzéseit meglehetősen kedvezőtlenül befolyásolja, költőnk ügyes fogáshoz folyamodik. „Lyrai aloék” címen állandó rovatot nyit, s ebben a világ- és magyar irodalom kitűnőségeitől közöl költeményeket. A hetenként — kéthetenként beiktatott „Lyrai aloék” mellett — neve 1859-re „Örökszépek”-re magyarosul — a később megindított „Szavalmányok” és az „Emlékkönyv” rovat is hasonló szerepet tölt be.

VAJDA lapja — mint említettük — 1857. jan. 8-án jelenik meg először, utolsó száma pedig 1864. szept. 25-én. A két terminus csaknem nyolc esztendőzt zár határai közé. Nem kis dolog ez az abszolutizmus — látszat alkotmányosság — provizorium egyre változó sajtóviszonyai között. Év mint év lapok tucatjai keletkeztek és tűnnek alá az örvényben (nemegyszer színvonalas, kitűnően szerkesztett orgánumok!).

Nem egyenletes a *Nővilág* teljesítménye sem. Színvonalát, tartalmának alakulását a korviszonyok, a munkatársak váltakozása mellett nagymértékben

befolyásolták a kiadó üzleti szempontjai is. HECKENAST ügyesen szerkesztett s főként jól fizető divatlapot akart. VAJDA célja az ismeretnyújtás, a polgári gondolkodásra és az irodalom, művészetek szeretetére nevelés volt, mindezekelőtt a szegényebb középrend asszonyai, leányai felé fordulón. Nem lehet talán idegen tőle később az a gondolat sem, hogy a frissen keletkezett irodalmi ellenzék szócsovévé tegye a lapot. Ám ehhez — csakúgy mint a *Magyar Sajtónál* — itt sem álltak rendelkezésére számban és tehetségben megfelelő munkatársak.

Az elképzelések VAJDA agyában sem éltek ekkor még következetesen és programot sugárzón. Ebből adódik érvelései zavarossága és ellentmondásossága is olykor. Innen van, hogy leghűbb és legtehetségesebb fegyvertársai (pl. ZILAHY Károly) sem értették meg mindig elgondolkodásait, sőt összeütközésbe kerültek vele. A legjobbak távol maradtak VAJDA lapjától, a kisebbek elé pedig a szerkesztő szigorú mércéje szabott határt. A *Nővilág* — ezekből következően — hőroszi vállalkozás volt. A hőrosziság minden tragikumával.

A *Nővilág* kétségtelenül szép sikerrel startolt. Első négy számát a nagy érdeklődésre való tekintettel újra kellett nyomni. (*Nővilág* 1857. febr. 8., 5. sz. 80. l.; Nem mindennapi esemény ez az abszolutizmus korában!) „A 'Nővilág' — írja a *Magyar Sajtó* — mindjárt kezdetekor harmadfélezer előfizetővel indult meg (...)”⁴⁵ „Egy ideig rendkívüli pártolásnak örvendett — ÁLDOR Imre szerint is — annyira, hogy a falusi kisasszonyok minden divatlapról azt hiszik, hogy a 'Nővilág'.”⁴⁶ A siker állandósul a következő évekre. „Harmadfélezer előfizetőt” emleget 1859-ben is a *Nővilág* „Galambposta” rovata (ápr. 3., 14. sz.).

A lap 1864. szept. 25-én (39. sz.) fejezi be működését. Közelítő végét semmilyen jel nem mutatta. Láttuk milyen lendülettel kezdett VAJDA 1863—64 fordulóján lapja újjászervezéséhez. Olvashattuk afölött való örvendezését is, hogy „Oly erők csatlakoztak hozzánk állandó munkatársul, kiknek működésétől szerény lapunk érdekességének nem kevesb mint teljes megkétszerezését bizton reméljük (...)” (*Nővilág* 1864. ápr. 17. 16. sz.). S találkozhatunk is az új, fiatal munkatársak írásaival a *Nővilág* hasábjain.

Bizakodó hangú a lap 1864 utolsó negyedévére mozgósító Előfizetési felhívása is: „A meglevő, részint keletkező lapok ajánlása közben elfeledkeztünk a saját magunkéról, a múlt számunkhoz mellékelve volt előfizetési felhívásunkat mostoha szülő módjára, minden ajánlás nélkül bocsájtottuk útnak. De így van az, mikor valamely lapnak oly áldott, kegyteljes, olyan számos és hű közönsége van, mint aminővel szerény lapunk, még a mostani sanyarú időkben is dicsekedni szerencsés (...)” (1864. jún. 12., 24. sz.).

A *Nővilág* minden megnyilvánulása, a szerkesztő üzenetei, megjegyzései mind a hosszú távra berendezettség benyomását keltik. Annál meglepőbb hát az 1864. szept. 11-én (37. sz.) tett bejelentés: „Alól írott [Heckenast Gusztáv] azon meggyőződésre jutván, miszerint a jelenlegi sajnos pangás idejében abbeli célját, a magyar női középrend számára egy olcsó divatlapot alapítani, ami csupán tömeges részvét mellett lehetséges, — az előfizetők számának egyre fogyatkozása mellett el nem érheti, — ennélfogva elhatározta e lapot e hó végével megszüntetni (...)”.

⁴⁵ 1858. jan. 5., 2. sz. Újdonságok.

⁴⁶ CASSIUS: *Irodalmi csevegések. II.* Magyar Világ. 1866. jan. 3., 17. sz.

A *Nővilág* hirtelen megszűnte mindenkit váratlanul ért. „A 'Nővilág' — olvashatjuk a *Hölgyfutárban* — e hó végével megszűnik dacára annak, hogy előfizetőinek száma meghaladja a 800-t. Heckenast úrnak fényes tervei lehetnek, hogy lapjait így reducálja. Azt is hallottuk, hogy Vajda János, a jelenlegi szerkesztő néhány száz frt-ért magához akarta váltani e divatközlönnyt, de a kiadó úrnak ehhez sem volt kedve. Nagy kár. Vajda János a journalismus terén szintén megpróbált talentum, s egyes bogarai mellett is szívesen látjuk őt akármiféle ily vállalat élén. Egy füst alatt elmondunk itt még valamit, ami rég nyomja lelkiünket. Micsoda dolog az, hogy Vajda János még mind- eddig a 'Kisfaludy-társaságnak' nem tagja? Hogy az akadémia nem választá meg: az természetes; oly rebellis, szabad szellem, minőnek jeles poétánk Aristides név alatt kartácsszerűleg közénk szórt röpirataiban mutatkozott, nem illik a tudós társaság penészes légkörébe s rozsdás abroncsai közé, de hogy egy par excellence belletristicus társulat az újabb idők legelesebb költői tehetségét ennyire ignorálja: az megérdemili, hogy kuriozumként feljegyezzük”.⁴⁷ (Nem a *Hölgyfutár* az egyetlen, aki költőnk Kisfaludy Társaság-beli tagságáért ezekben az években szót emelt. Vö. még *Pesti Hölgy-Divatlap* 1864. dec. 15., 24. sz. Hírszokrény; *Magyar Világ* 1866. febr. 4., 27. sz. Újdonságok.)

VAJDA köréhez közelálló kéz, ÁLDOR Imrée veti papírra a fenti sorokat (vö. Nyilatkozat. *Hölgyfutár* 1864. szept. 22., 25. sz.). Tőle tudjuk meg, „hogy e lap bukásának oka — a politika volt, meg az, hogy a kiadó kéthetes közlönnyé alakította, mely minőségben lapnak — nálunk — úgy látszik, hatni nem lehet”.⁴⁸

Kétségtelenül nem örvendett már a *Nővilág* olyan népszerűségnek mint az ötvenes—hatvanas évek fordulóján. Ezt a „harmadfélezerrel” 800-ra leolvadt előfizető-létszám is híven tükrözi. S a létszám-csökkenés csak részben magyarázható a sajtó szempontból rendkívül ínséges esztendővel.

A lap színvonala megsínylette szerkesztője mind gyakoribb kiruccanásait, a politika, a közélet „küzdtereire”. „Mi Vajda Jánost — írja a *Hölgyfutár* — határozottan szeretjük, de azért meg merjük neki mondani, hogy újabb időbe meglátszott a lapon, hogy jeles szerkesztője broucheuröket ír”.⁴⁹ Azután elsőrangú versenytárs is akadt: az EMÍLIA [Szegfi Mórné Kánya Emília] ügyes szerkesztésében megjelent *Családi Kör*.

A *Családi Kör* — csakúgy mint az ötvenes—hatvanas évek legtöbb vegyes tartalmú hetilapja — a már említett német lapok mellett a *Vasárnapi Újságot* tekinti vetélytársának és mintaképének. (A *Családi Kör* még nevében és fejlécében is igyekszik a „Familien-Blätter”-ekhez hasonlóvá lenni!) Azt a tartalmi sokszínűséget, színvonalasan népszerűsítő hangot óhajtotta megtalálni, amely az előbbieket egyes számait olyan keresetté tette. A *Családi Kör*-nek ez még a jól szerkesztett *Nővilágnál* is jobban sikerült. Tematikáját tekintve változatosabb, íróit figyelembe véve színvonalasabb a *Nővilágnál*. Olyan írókat, publicistákat, tudósokat is fel tud vonultatni, akik VAJDA lapjánál sosem jelentkeztek szólásra. (TOMPA Mihály, LÉVAY József, FALK Miksa SZILÁGYI Sándor, PAULER Gyula stb.)

A *Nővilág* — legjobb időszakát véve alapul — az ötvenes—hatvanas évek java irodalmi-ismeretterjesztő divatlapjai közé tartozik. Ebből a meghatá-

⁴⁷ 1864. szept. 8., 21. sz. Hírharang.

⁴⁸ CASSIUS: i. m.

⁴⁹ 1862. nov. 13., 136. sz. Budapesti hírharang.

rozásból azonban az is következik, hogy nem mérfető ARANY lapjai, a *Szépírodalmi Figyelő* vagy a *Koszorú*, de még a *Fővárosi Lapok* mértékével sem, másfelől nem tudta megütni azt a szintet sem, amelyet a *Vasárnapi Újság* — ha nem is ingadozás mentesen — képviselt.

JÁNOS MIKLÓSSY

Berufsbeginn des Dichters János Vajda als Journalist (1855—64)

VAJDA, einer der hervorragendsten Dichtern Ungarns in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts gehörte auch als Publizist zu den bedeutendsten des Zeitalters und wurde als solcher auch von Ludwig KOSSUTH, dem größten ungarischen Journalisten von damals anerkannt und hochgeschätzt. Seine Laufbahn begann im J. 1855 bei der Zeitung *Magyar Sajtó* (Ungarische Presse) und dauerte ohne Unterbrechung bis zu seinem Tode am 17. Januar 1897. Der alternde Dichter pflegte seine journalistische Tätigkeit einen Friedhof zu nennen, worin seine Dichtung von der Menge seiner Artikel verschüttet sein Grab gefunden hatte und dies wurde von seinen Biographen wiederholt. In Wahrheit war er aber auch als Publizist bedeutend und steuerte zur Herausbildung eines von ihm als Ideal angesehenen bürgerlichen Ungarn bei. Dabei gereichte die publizistische Tätigkeit auch dem Dichter zu Nutzen: seine Artikel- und Streitschriften waren oft Vorstudien zu seinen Dichtungen.

Die Publizistik VAJDA's hat also einen autonomen Wert und kann als würdiges Gegenstück an die Seite der Gedichte gestellt werden.

In der Zeitung *Magyar Sajtó*, unter der Redaktion von János TÖRÖK, beginnt VAJDA seine Tätigkeit als Berichterstatter; von 1856 an leitete er auch, die Sparte für Schauspielkunst. Seine Kurznachrichten, seine literarischen und künstlerischen Berichte trugen viel zur Belegung des Feuilletons bei, das im Zeitalter große Popularität genoß.

Bis Ende 1856 betreut er die Nachrichtensparte. Seine Beiträge sind mit einem besonderen Zeichen kenntlich gemacht. Schon diese Erstlingsartikel enthalten Manches von seinen späteren Stellungnahmen und Auffassungen über politische und gesellschaftliche Fragen.

Im Jahre 1857 gründete er ein eigenes Blatt mit dem Titel *Nővilág* (Welt der Frauen), ein Modeblatt mit überwiegend literarischem Inhalt. Die literarischen Modeblätter erlebten in Ungarn ihre Blütezeit in den 1840-er Jahren, gehören aber im sechsten Jahrzehnt des Jahrhunderts immer noch zu den meist gelesenen. *Nővilág* ist bereits mehr den auf deutschen Sprachgebiet beliebten sogenannten Familienblättern verwandt, wie die Gartenlaube, die Österreichische Illustrierte usw.

Nővilág hat bis in das Jahr 1864 bestanden. Nach 1860 ist infolge des Sturzes des reaktionären sog. Bach-Regimes in Österreich, der für Ungarn die Hoffnung des Wiedererlangens der Freiheit mit sich brachte und VAJDA das Feld zu einer ausgebreiteteren Tätigkeit auf dem Gebiete der politischen Publizistik eröffnete, ein Rückgang der Modezeitschrift zu beobachten. Auch sieht sie sich von glücklicheren Rivalen verdrängt, wie die ausgezeichnet redigierten *Családi Lapok* (Familienblätter) der ersten ungarischen Redaktorin Emília KANYA.

Nővilág, wenn es auch das Niveau der beiden überragenden literarischen Blätter des Dichters ARANY (*Szépírodalmi Figyelő*, *Koszorú*) nicht erreichte, hat doch eine inhaltsreiche populärwissenschaftliche Arbeit geleistet. Sie war beliebte Lektüre der Frauen und Mädchen des ungarischen Mittelstandes und war auch als Betätigungsfeld und Verdienstquelle für eminente Gestalten unserer Literatur von Bedeutung.

A

fölöttes hatóság kegyes engedelmével.

1904. évi február hó 16-ik napján.

A COLLEGIUMI NAGY SZALÁBAN
asztalra kerül

különböző hölgyek és urak vendégszereplésével.

NAGYBACSI.

Collegiumi szomorú játék 3 felvonásban. Régi emlékeiből összeszedte

Bodnár Gyuszi. Zenét fűtyül hozzá Kodályvör. Prologussal súlyosbitja a Laczko golya.

SZEMÉLYEK.

BORECSZKY KÁZMER kívándorok farmer
BORECSZKY ELEMÉR (moknáccsa)
HAJNOCZY IVÁN gonnyaszták
TÖRÖK PÁL golya
DEMETER BÉLA a kollegium este
MAYER házvezetőnő
MAYERNÉ
ÉLES borkélyseged

BODNAR UN.
BORECSZKY
HAJNOCZY
TÖRÖK
DEMETER
GRUB
RINGAUER
LACZKO
SZIGANY

HÁJAS MÁRIA zsidószereplő
MARIKA leánya
GRUBASZT a „Kék maszka” étterem tulajdonosa
SLEZINGER gefreiter
EGY HÖLGY
PINCZER
SZIGANY
SZIGANY

Gréb.
Zemplén
Demeter
Szabó Miklós
Kovács
Czigler
Scharbert
Jakucs.

Az I. és II. felvonás a collegiumi közlőteremben, a III. egy jászmaru jászosi táncsteremben történik.

A SZÍNPADRA KÖPKÖDNI, MEGY SZIVARVÉGEKET FELDOBNI TILOS

„A nagybácsi” c. színdarab plakátja, Kodály közreműködésének feltüntetésével. — Eredeti, színes kézirat. 60 x 39 cm. (Eötvös József Kollégium könyvtára.)